

Chag Sameach Project Joodse Muziek op het Carillon – Artikel 1 Mathieu Daniël Polak – December 2018

Sh'ma Koleinu (Hoor onze stem)

Introductie

In december 2018 is door het Fonds van de Podiumkunsten mijn project Chag Sameach (Hebreeuws: Fijne Feestdag!) gehonoreerd. Chag Sameach zal bestaan uit een portfolio met eigen composities en arrangementen van Joodse muziek voor beiaard.

Ik zal mij hoofdzakelijk richten op muziek voor de Joodse feestdagen. In een beiaardconcert kan door middel van muziek rondom de feestdagen een beeld van het Joodse jaar worden geschapen.

Hoogtepunt van het project zullen uitvoeringen op de carillons van de Westerkerk, de Munttoren, Oude Kerk en de Zuidertoren te Amsterdam zijn. Het is de bedoeling om het project in de eerste helft van 2019 uit te voeren.

Een strategie zou kunnen zijn het kiezen van een gedicht/gebed dat past bij een feestdag. Van dat gedicht/gebed zoek ik een toonzetting. Deze toonzetting (lied) arrangeer ik voor beiaard.

De liederen analyseer ik met de vraag: wat maakt het lied Joods?

Daarna schrijf ik een eigen compositie als commentaar op zowel de intentie van het gedicht/gebed alsmede op het Joodse geluid van het lied.

Zodoende ben ik begonnen met een lied dat ik in mijn boekenkast heb staan genaamd Sh'ma Koleinu. Het is een lied voor de Hoge Feestdagen d.w.z. Rosh ha Shana (Nieuwjaar) & Yom Kipur (Grote Verzoendag).

De toonzetting die ik in mijn collectie heb is van David J. Putterman. In dit artikel zal ik ingaan op Sh'ma Koleinu, de toonzetting van Putterman onder de loep nemen en afsluiten met het arrangement voor beiaard van Sh'ma Koleinu van Putterman alsmede van een eigen nieuwe compositie waarin ik mijn commentaar op Joodse muziek en het Sh'ma Koleinu in het bijzonder formuleer.

S'hema Koleinu van David J. Putterman

David J. Putterman (1903-1979) geboren in New York City studeerde bij toonaangevende voorzangers als Zeidel Rovner en Josef Rosenblatt. Hij was chazan van de Park Avenue Synagoge in New York. Door zijn toedoen kregen mensen als Leonard Bernstein, Ernest Bloch, Darius Milhaud en Kurt Weill compositie-opdrachten. Zij componeerden liturgische werken die in de synagoge ten doop werden gehouden. Dit leidde tot de bundel Synagogue Music by Contemporary Composers met daarin 38 werken. Het werd in 1951 uitgegeven. Putterman componeerde zelf ook. Zijn compositie over Sh'ma Koleinu heb ik als arrangement in de PDF onderaan het artikel opgenomen.

De tekst van Sh'ma Koleinu

De tekst is de zestiende paragraaf van de Amidah, een centraal gebed in het Jodendom. In de eredienst wordt de Amidah staande gereciteerd en in stilte gelezen.

Het wordt ook op Yom Kipur gelezen.

Sh'ma koleinu, Adonai Eloheinu. Chus v'rachem, aleinu.

Hoor onze stem G'd en heb mededogen met ons.

V'kabel b'rachamim, b'rachamim uv'ratzon et t'filateinu.

Ontvang ons gebed met genade en rechtvaardigheid.

Hashiveinu Adonai Elecha, v'nashuva: chadesh yameinu k'kedem.

Kom terug naar ons G'd en wij komen terug naar U.

Al tashlicheinu, l'et ziknah kichlot kocheinu, al taazveinu.

Keer U niet van ons af, verlaat ons niet, wees niet ver van ons.

Gates of Repentance

In de linkerbovenhoek van de partituur van Putterman lees ik Gates of Repentance (Poorten van berouw). Tijdens Yom Kipur (Grote Verzoendag) wordt spijt betuigd over de verkeerde daden die mensen in het voorgaande jaar hebben gedaan, de zonden ten aanzien van de Schepper. Op Yom Kipur wordt gevast als een soort zuivering van het lichaam, om vergeving te krijgen. De dag van Yom Kipur wordt voorafgegaan door de Kol Nidrei (Hebreeuws: alle geloften) avond. Op Yom Kipur wordt er uit Jona gelezen. De profeet Jona probeerde onder zijn verplichtingen ten aanzien van God uit te komen, wat hem niet lukte. Aan het eind wordt er op de shofar geblazen wat een soort nieuw begin inluidt. Tijdvak Yom Kipur: september/oktober. De tekst van het Sh'ma Koleinu sluit naadloos aan op het thema.

Sh'ma Koleinu

Gates of Repentance, p. 278,336
Copyright 1974, Cantors Assembly

Timing of the High Note

Minor Scale

David J. Putterman

Melody built from motives, reciting

6

Notities bij de melodie van David J. Putterman

Ik vind de melodie Joods klinken. Waarom? In de eerste plaats lijkt de melodie opgebouwd te zijn uit een aaneenschakeling van motieven zoals dat in het lajenen ook gebeurt. Hiermee zet het zich af tegen de AAB vorm van de klassieke liederen. In maat drie wordt de omvang (die daarvoor een kwart besloeg) uitgebreid tot een kwint. De timing van de hoge noot vind ik emotioneel. Misschien vind ik dat emotioneel omdat de hoge noot in maat drie niet uit een

secundegang bereikt wordt? Of omdat de melodie daarna meteen weer daalt waardoor het erop lijkt dat de melodie zich verontschuldigt voor de plotselinge eruptie? Of omdat het optillen plaatsvindt op een zwak maatdeel? Ik zie bij deze noot opeens voor me hoe de stokken van de Torah rol even worden opgetild tijdens de Bracha op de woorden Noten Ha Torah vlak voor het lajnen.

In maat 5,6,7 wordt de hoge noot telkens op een andere teleenheid gezet. Timing lijkt dus een sleutelwoord te zijn. In ieder geval zal ik in mijn carilloncompositie daarmee aan de slag gaan. De melodie voelt reciterend aan en staat in een mineur toonaard. De wisselwerking tussen mineur toonaard, reciterend karakter, motivische melodie-opbouw en timing van de melodische hoogtepunten geeft het lied mogelijkwerwijs een Joodse signatuur.

Sh'ma Koleinu van Polak

De compositie is geschreven met het carillon van de Duitse plaats Bad Godesberg in gedachte. Aldaar is een carillon met de omvang van twee octaven. Het instrument wordt bespeeld door twee leerlingen van mij genaamd Georg Wagner en Ariane Toffel. Zij hebben mij gevraagd muziek voor dit kleine instrument te componeren.

Deze Sh'ma Koleinu kan naar alle waarschijnlijkheid opgenomen worden in het Bad Godesberg Carillon Book. Het is waarschijnlijk dat het stuk tijdens een concert in Bad Godesberg zal worden uitgevoerd en een opname ervan zal verschijnen op YouTube. Omdat de compositie geschreven is voor een carillon zonder pedalen, is het werk ook heel geschikt voor carillonleerlingen zonder orgel achtergrond. Ik heb geprobeerd het werk zo te schrijven dat het ook op Middentoon instrumenten goed zal kunnen klinken. Een voorpremière van het stuk zal ik zelf verzorgen op het Hemony carillon van Amersfoort. Is de compositie Joods van karakter? Ik zou zeggen dat je dat niet meteen in mijn Sh'ma Koleinu kunt horen ofschoon ik mij heb laten inspireren door het gelijknamige lied van David Putterman. Het is interessant om vast te stellen hoezeer ik vastzit aan de klassieke AAB structuur. Maat 1 en 2 is A, maat 3 en 4 is A', maat 5 is B maar A ten opzichte van maat 6. De voorstellen heb ik van mijn compositieleraar Jeff Hamburg geleerd. Hij zei altijd dat een melodie niet in de lucht moet hangen. Hier gebruik ik de voorstellen om gewicht onder de melodie te leggen.

Mogelijkwerwijs kan de phrygische secunde in maat 2 en 4 een verwijzing zijn naar de Ahavah Rabah Steiger? Er zijn verwijzingen naar Putterman. In maat 1 begint hij met een stijgende kwart en ik begin met een dalende kwart.

De chazan in de Synagoge zingt solo, de kehillah (gemeente) zingt mee. Instrumenten worden weinig gebruikt. Dat principe van melodie zonder instrumentale begeleiding; dat is wezenlijk van belang in Joodse muziek. Daar zie ik een link met mijn carilloncompositie.

Dit artikel sluit af met twee partituren namelijk het arrangement van het Sh'ma Koleinu van David J. Putterman gevolgd door het Sh'ma Koleinu van Mathieu Daniël Polak:

Sh'ma Koleinu

Music for Yom Kippur

David J. Putterman (1903-1979)
Arranged by Mathieu Daniël Polak

Adagio (♩ = 60)

Carillon

Sh' - ma ko - lei - nu, A-do-

5

nai E - lo - hei - nu chus v' - ra - cheim a - lei - nu, v' - ka

9

beil b' - ra - cha - mim uv' - ra tzon et t' - fi - la - tei - nu. Sh' - Ha - shi

14

vei - nu A - do - nai ei - le - cha v' - na shu - vah - cha - deish

19

ya - mei - nu k' - ke - dem Ha - shi dem

23

mf

Musical score for measures 23-26. The piece is in G major (one sharp) and 3/4 time. The right hand features a melodic line with eighth-note patterns, often beamed in pairs. The left hand provides a harmonic accompaniment with chords and single notes. A dynamic marking of *mf* is present at the beginning.

27

Musical score for measures 27-29. The right hand continues with melodic lines, including a long phrase with a slur. The left hand has a steady accompaniment. A dynamic marking of *p* is visible in the second measure.

30

Musical score for measures 30-32. The right hand has more melodic movement with some rests. The left hand continues with a simple accompaniment. A dynamic marking of *p* is present at the start.

33

p

Musical score for measures 33-36. The right hand features a melodic line with a slur. The left hand has a steady accompaniment. A dynamic marking of *p* is present at the beginning.

37

mf

rit.

Musical score for measures 37-40. The right hand has a melodic line with a slur. The left hand has a steady accompaniment. A dynamic marking of *mf* is present at the beginning, and a *rit.* marking is placed above the staff in the final measure.

Sh'ma Koleinu

(Hear our Voice) - Yom Kippur Music

Mathieu Daniël Polak
2018

Comodo, con alcuna licenza (♩ = 104)

Carillon

5

8 *rit.* - - - *a tempo*

11 *rit.* - - - - *a tempo*

14 *mp* *mp* *rit.* - - -

18 *a tempo*
f *mp* *mf*

21 *rit.* - - - - *a tempo*
f *mf*

24 *rit.* - - - -

f
mp
mf
f
mp
mf
f
mp

26 **Tranquillo, espressivo** (♩ = 60)

Musical staff 26: Treble clef, key signature of one flat (B-flat). The staff contains a series of chords and dyads. The dynamic marking *mf* is placed below the first measure.

Musical staff 28: Treble clef, key signature of one flat. The staff contains a series of chords and dyads. The dynamic marking *p* is placed below the first measure, and *mf* is placed below the fifth measure.

Musical staff 32: Treble clef, key signature of one flat. The staff contains a series of chords and dyads. The dynamic marking *f* is placed below the fourth measure, and *mp* is placed below the seventh measure. A triplet of eighth notes is marked with a '3' and an accent (>).

Musical staff 35: Treble clef, key signature of one flat. The staff contains a series of chords and dyads. The dynamic marking *pp* is placed below the second measure.

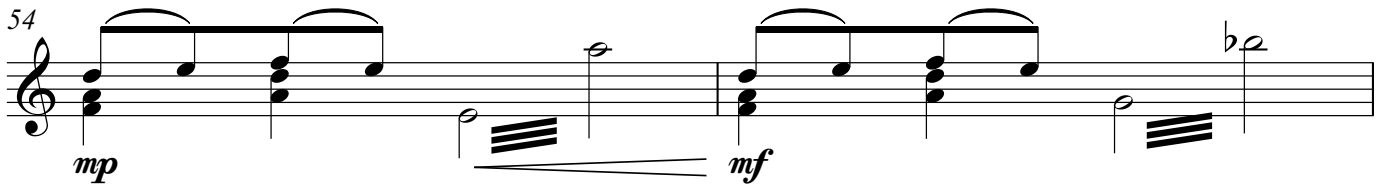
Musical staff 38: Treble clef, key signature of one flat. The staff contains a series of chords and dyads. The dynamic marking *mp* is placed below the first measure.

Musical staff 40: Treble clef, key signature of one flat. The staff contains a series of chords and dyads. The dynamic marking *mf* is placed below the seventh measure. The tempo marking *rit.* is placed above the staff from measure 39 to 40, and *a tempo* is placed above the staff from measure 41 to 42.

Musical staff 43: Treble clef, key signature of one flat. The staff contains a series of chords and dyads. The dynamic marking *p* is placed below the first measure, *pp* is placed below the fourth measure, and *f* is placed below the eighth measure. The tempo marking *accel.* is placed above the staff from measure 43 to 44, and *rit.* is placed above the staff from measure 45 to 46. A triplet of eighth notes is marked with a '3' and an accent (>).

Musical staff 46: Treble clef, key signature of one flat. The staff contains a series of chords and dyads. The dynamic marking *mp* is placed below the first measure, and *p* is placed below the fifth measure. The tempo marking *a tempo* is placed above the staff from measure 46 to 47, and *rit.* is placed above the staff from measure 48 to 49.

50 Comodo (♩ = 104)

Sh'ma Koleinu

Hear our voice, Lord our G'd,
 pity and be compassionate to us
 and accept - with compassion and favour -
 our prayer.